

PUBLICISTIKA

Žodelis apie žydus

Pradedu Lietuvoje virsti kitokie laikai. Žmonės, pripratę prieš visus lenkti sprandus, visų bijoti, visus slaugyti, staiga pasijuto savo krašto šeimininkais.

Visokiose kalbose yra daug pasityčiojimų iš tų žmonių, kurie, buvę menki, vis stumdomi, staiga, pasijutę stiprūs, ima patys kitus niekinti, kitus stumdyti. Patys lietuviai, pasityčiodami iš tokių žmonių, sako: „Nėra pasaulyje nieko prastesnio, kaip ponas iš muziko!“, arba: „Uždėk kiaulei ir gražiausią balną, ji vis bus kiaulė, ne arklys.“

Tokie ištarimai daug teisybės pasako.

Kiekvienas žmogus, kurs ilgai buvo visų niekinamas, visų stumdomas, turėjo pagaliaus įpykti, įniršti. Kitaip nė negali būti. Toks žmogus, pasijutęs stiprus, galingas, paprastai stengiasi tą savo įniršimą, tą neapykantą, įpykimą išlieti ant silpnesniųjų... Tą visą blogumą, kurį pats pirma kentė, jis stengias numesti nuo savęs ant kitų. Kam tas blogumas teks, jam nerūpi.

Mes, lietuviai, juk esame pakaktinai prityrę visokių prispaudimų. Ant ko gi dabar juos nuversime? Taigi noriu pirmiausia pasakyti, kad dabar, prisikėlimo valandoje, – turėtumėm stengties ant kitų žmonių tų prispaudimų nemesti... Žinome prispaudimo skonį... tą kartumą, kurį jis gamina kiekvienoje širdyje. Todėl dabar sukildami naikinkime jį savyje, raukime iš savęs visą jo kartumą, pasirodykime ir kitoms tautoms esą žmonės, tikrai užsitarnavę žmonių vardą...

Likę savo krašto šeimininkais, likime žmonėmis!

Ginkimės nuo prispaudėjų, nuo visokių skaudėjų, bet patys neskauskime nieko! Sukilome kovoti su netikusiais valdžios tarnais, su tais tarnais, kurie mūsų pačių sunkiai uždirbtais pinigais mus skaudė, kurie mūsų vaikų širdis netikusiu mokslu gadino... Bet nekelkime kovos su tais ramiais gyventojais, kurie buvo lygiai su mumis skaudžiami, vyriausybės varžomi... Nekovokime su mūsų krašto gyventojais.

Ne visi, rasit, žinome, kad niekas Rusijoje nebuvo taip engiamas, persekiojamas, kaip žydai... Kibždėte kibžda nuo žydų mūsų miesteliai... ir tai nuo žydų varguolių, visuomet nuplyšusių, visuomet alkanų, visuomet už kiekvieną skatiką varžančiųsi.... Mes dažnai, jų nesuprasdami, įpykdavome už jų guvumą, godumą... Bet vis dėlto turėtumėm numanyti, kad tik badas, tik didžiųjų didžiausias vargas priverčia žmogų taip begėdiškai už kiekvieną skatiką plėšyties... Dabar žydų dalis išsiskirstė iš mūsų miestelių, išvažinėjo į Amerikas, Afrikas... Bet daugybė dar jų paliko. Ir klausimės, kas juos taip pas mus kimšte sukimšo? Atsakymas bus tik vienas: tas sukimšo pas mus žydus, kas ir mus visus skaudžia, – mūsų valdžia. Sukimšo ji čia keletą milijonų tų gyventojų nurodžiusi jiems gyventi mūsų miesteliuose, uždraudama jiems plačiau išsiskirstyti. Valdžia, visai nebudama, kad milijonai žydų, neturėdami nė žemės dirbti (žemė jiems užginta pirkti), sunkiai tegali pramisti miestuose ir miesteliuose, sukišo juos siaurame Rusijos pakraštyje, Lietuvoje ir Lenkų žemėje. Valdžia žydais nesirūpina, ji tik reikalauja iš jų visokių mokesnių. Atsiminkime tuo tarpu nors vieną: jei kurių tėvų žydų sūnus, kada reikia kareiviauti, pabėga ir nekareiviauja, tėvai turi už jį valdžiai užmokėti 300 rublių. Jei žydai tėvai neturi kuo užsimokėti už pabėgėlį sūnų, tad vyriausybė parduoda visą žydo turtą, visus jo skurlius, palikdama tėvus ir be sūnaus darbininko, ir be reikalingiausių gyvenime baldų.

Jau sakėme, kad žydas neturi tiesos žemės pirkti. Tik maža žydų dalis yra priimama į mokyklas. Kas

tečiau didžiausiai varžo žydų gyvenimą, tai uždraudimas jiems gyventi visur, kur jie norėtų ir galėtų. Kartais tėvai gali gyventi kokiame Peterburge, bet sūnus suaugęs turi nešintis kitur, į siaurąjį, žydų prikimštąjį Rusijos pakraštį.

Pasistengsiu čia papasakoti kelis atsitikimus, iš kurių paaiškės visa toji neteisybė, visas tas žydų slėgimo bjaurumas.

Dideliuose Rusijos miestuose, kaip antai Peterburge, Maskvoje ir kituose, yra leidžiama gyventi tik žydams, baigusiems universitetus, arba didžiaturčiams, kurie gali užsimokėti brangius mokesnius arba nusipirkti vadinamuosius pirmosios gildės bilietus.

Atsimenu čia vieno Peterburgo gydytojo papasakojimą. Tam gydytojui reikia, tarp ko kito, apžiūrinėti moters paleistuvės, rūpinties, kad jos neužkrėstų vyrų tam tikromis ligomis, ir moterims, kurios nori versties paleistuvavimu, duoti tam tikri paleistuvavimo bilietai.

Vieną dieną ateina prie to daktaro jaunutė, graži žydė. Ne tiek ji buvo graži, kiek neapsakomai doro žmogaus išvaizdą turėjo. Ir prašo ji daktaro apžiūrėti ją ir išduoti jai paleistuvavimo bilietą. Daktaro būta doro žmogaus: jis neiškenčia neatkalbinėjęs merginos nuo tokio „amato“ ir pataria verstis kitu koku doru darbu. Mergina atšauna jam keliais pasityčiojimo žodžiais, ir daktaras duoda jai reikalaujamą bilietą.

Paskui daktarui teko patirti, kad tariamoji paleistuvė pasilikusi dora mergaitė, tik kažin kodėl labai branginanti savo paleistuvavimo bilietą.

Tuo pačiu metu daktaro duktė mokėsi vienoje muzikos mokykloje. Ji negalėdavo ten atsigėrėti viena savo drauge ir apie ją dažnai pasakodavo savo tėvui. Ta draugė, sakydavo daktaro duktė, grojanti taip puikiai, taip puikiai, kad, jai pradėjus groti (skambinti), fortepijonas ne geležinėmis stygomis, bet... dangaus angelų balsais gaudžias.

Daktaras vieną kartą prašo, kad duktė atsivestų kuomet tą savo draugę, idant ir jam tektų pasidžiaugti tokia gražia muzika.

Ir iš tikrųjų vieną dieną daktaras išgirdo nepaprastai gražiai skambinant savo namuose.

Įbėgęs tuoj pažino muzikantę: ji buvo ta pati žydaitė, kuriai jis buvo išdavęs... paleistuvavimo bilietą. Ir žydė jį pažino... Tuoj nustojo skambinusi, suriko ne savo balsu ir ėmė skurdžiai raudoti, mėtyties...

Daktaras suprato visą jos nelaimę. Ji, būdama neturtinga ir nebaigusi aukštesniojo mokslo, neturėjo tiesos gyventi Peterburge. Tą tiesą ji įgijo, tiktai gavusi paleistuvės bilietą. Norėdama mokyties muzikos, ji neturėjo kitokio kelio ir pasirūpino gauti tą bilietą.

Šit kitas pavyzdys. Jauna žydė, labai išsiilgusi savo giminių, važiuoja jų prilankyti, nors neturi tiesos gyventi tų giminių mieste. Reikia kaip norint apgauti policiją. Pasiseka... Bet jai beviešint kažin kas smarkiai pasibeldė į duris, ir pasibeldė labai nepaprastai. Visi suprato policiją atėjus svetimų žydų ieškoti ir jos suimti. Bematant, prieš atidarant duris, buvo nutarta, kad mergina atsigultų ant aslos. Ją apdengė paklode ir apstatė žvakėmis, kaip numirėlę: policija, radusi visą šeimyną beraudant numirėlės, iškratė visas kertes ir išėjo, nepakėlusi paklodės. Pasilikusieji puolė prie gulinčios viešnios, džiaugdamiesi, kad taip puikiai pasisekė apgauti sargybą, bet... toji nebesikelia... Mato – vargšė iš baimės galą gavusi... Ji niekuomet šiame pasaulyje nebebijos policijos...

Tai tik keli paveikslėliai iš tų vargų, kuriuos vargsta žydai. Ar pridera mums, lietuviams, tiek jau patiems kentėjusiems, dar didinti jų kančios, dar jiems koks paniekinimas rodyti... juo labiau kad jie dar didžiau už mus ir dabar tebekenčia, dar smarkiau už mus tebekovoja?.. Ne, mes, lietuviai, nesusitepkime nė žydų, nė kokių nors kitų mūsų krašto gyventojų mušimais ir daužymais! Jei skiria mus tikyba arba kalba, tad vienina mus tie patys vargai. Ant vienių tie vargai gula vienaip: ant kitų – kitaip. Būkime gi žmonėmis, supratusiais senosios vyriausybės padarytuosius mums nuskaudimus... bet mylėkime ir artimą! Dar kelias ligi visiškos laisvės ir mums yra tolimas! Tik jos beieškodami, besiantindami prie jos, nesusitepkime tuo, kas kiekvieną žmogų taip bjaurina... taip žemina.

Žodis mūsų jaunuomenei

Wolę być drobną grudką swoj ziemi,
Wolę być małą między małemi,
Niż tam daleko i tam wysoko,
Choćby pod słońcem martwą opoką.¹
Puzynina²

Šiokią ar tokią sąvoką užversime mes žodyje „tauta“, vis dėlto turėsime pripažinti, jog tai organizmas, jog tai didelis įvairiausių gyvų kūno ir minties jėgų susiglaudimas vienon krūvon.

Šiandien esame jau tauta. Taip. Šiandien tuo jau džiaugties ir didžiuoties galime. Yra mūsų tarpe jau nemaž žmonių, kurie supranta ir atjaučia, koki palaima plaukia iš to mus visus į vieną didelę bendrovę vienijančio ryšio.

Bet kas bus rytoj su mumis, jei mūsų jaunuomenė ir toliau nesusipras ir ims tą mums visiems taip branginamą ryšį niekinti ir savo jaunas jėgas siausti ir blaškyti po visus nepasviečius.

Žinome visi gerai, jog vienintelis kelias, vedąs tautas prie palaimos, prie gerovės – tai apšvietimo kelias. Tik turime ties tuo žodžiu „apšvietimas“ ilgiau sustoti.

Juk užžibinus nors ir šviesiausių elektrikos lempą, jei ją uždengsime juodu, nepersišviečiančiu uždangalu, – ji nešvies, nežibės, ji tik degs.

Bent kokiam mieste uždegus ir daugiausia tokių didžiausių lempų ir uždengus jas juodais uždangalais, nebus šviesu, bus tamsu.

Taip pat atsitiks visur, taip pat yra ir mūsų tėvynėje, kol nesužibės joje tikrai inteligentiškų jėgų šviesa.

Dagi apšvietimas, dagi tobulinimas savęs, nors ir aukščiausias, jei nuo jo kitiems žmonėms nelieka šviesiau, nėra ir nebus niekuomet apšvietimu tikroje žodžio prasmėje. Visą tą turėtų gerai mūsų jaunuomenė sau omenin įsidėti. Be galo ir be krašto pas mus praktikuojamas taip vadinamų mūsų „inteligentų“ bėgimas iš tėvynės yra ne vien mūsų tėvynės tamsinimas, bet apskritai visos žmonijos anšvietimo dalelės gaišinimas.

Drąsiai galima tvirtinti, jog toks inteligentas, sutraukęs ryšius su savo visuomene, su savo žmonėmis – tai ta lempa juodo uždangalo temdoma, tai tos lempelės, puodu užvožiamos, apie kurias jau Kristaus minėta ir kurios visuomet juodu tašku yra žmonijos istorijoje žymimos.

Toks „inteligentas“, išgabendamas iš savo krašto ir parduodamas savo amatą (daktarybę, inžinierių ir t. t.) už brangius pinigus, parduoda draug ir visa tai, kas jį žmogumi, kas jį krašto piliečiu padaro. Sutraukęs ryšius su saviškiais, daugiausia jo paties proto, jo širdies, jo sumanymo, jo globos, jo patarimo reikalaujančiais, o ne vien jo amato, – išplėšia tuo iš savo sielos visą prakilnumą, visą darbą, išrauna iš šaknų ir pamatų, taip sakant, visą žmogaus sielos poeziją.

Iš jos išsinėręs, tarp svetimų toks žmogus virsta į tokį žemesnės rūšies padarimėlį, kuriam jo pilvo reikalai pirmą ir svarbiausią vietą užima. Gal ir rūpinasi tuomet už gaunamus pinigus geriausią prekę (tavorą) suteikti, nes kitaip gal ir užmokesnio netekti, o sielos poeziją – amžinai žmoguje gyvą ir alkstantį tobulybės troškimą – toks žmogus pašers kaziriais, žibančiu puotų taurėse skystimu... ir dar kuo... apie ką geriau nutylėti. Pagaliau tai ir nesvarbu. Svarbu mums vien tas, jog lietuviu tamsuolio, lietuviu sodiečio sugrubusiomis nuo sunkaus darbo rankomis žibinami apšvietimo žiburiukai... kaskart nunyksta.

Svarbu, jog tamsiuose ir šaltuose tėvynės plotuose vis tas pats šiaurys tebepučia, vis tas pats ankstyvas pavasaris naudingų javų želmenis tebešaldo.

¹ Beveliju būti mažu savo žemės grūdeliu,
Beveliju būti maža tarp mažųjų,
Nekaip ten, toli, nekaip aukštybėse,
Nors greta saulės uola be gyvybės. (Aut.)

² G. Puzynina – XX amž. lenkų rašytoja.

Jaunuomenė! Juk tu pavasario paukštis! Juk tu šiltesnių dienų pranašas! Kurgi tu?

Ar vėl pasklidai medicinos, technikos, jūros mokyties, idant su tų mokslų pagalba greičiau iš žmogaus ir piliečio kailio išsinerti?

O mums trūksta ne vien šiltesnių dienų pranašų čiulbėjimo... Mums trūksta sąmoningų, stiprių rankų! Mums trūksta rankų, kurios mus kaskart stipriau į tautos bendrovę rištų. Mums trūksta rankų, kurios mus remtų, pirmus piliečio žingsnius bežengiant.

Mums trūksta žibintuvų, rodančių mums apšviestųjų ir į bendroves besispiečiančių žmonių gyvenimo takus. Mums trūksta gydytojų, felčerių, akušerių, kurie, gydydami mūsų kūnus, ne vien aimanuotų, kad jiems auksiniais teįstengiame mokėti, bet kurie nesidrovėtų laužyti su mumis mūsų dvasios duonos kąsnio... Jaunuomenė! Kur tu! Ar tu bent šįkart užgirsi mūsų šauksmą?

„Lietuvos Žinios“, 1910 m. rugsėjo 22 (spalio 5) d., Nr. 75.

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Iš gyvenimo verpetų*, sudarė Juozas Jasaitis, Kaunas: Šviesa, 1990, p. 156–159, 174–176.